

تأثیر مقولات فرهنگی در مبارزه با قاچاق کالا با رویکرد مبانی معرفت دینی

فرهاد خاکسار*

شعبه فلسفه و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

* دانش‌آموخته کارشناسی ارشد فلسفه دانشگاه قم (استاد مؤسسه آموزش عالی امین فولادشهر)

khaksar_farhad@yahoo.com

چکیده

یکی از مسائل بسیار مهم و اساسی که در کانون توجه دینداران قرار گرفته است، بحث معرفت دینی است، از طرفی قاچاق کالا پدیده‌ای چند وجهی است که ابعاد متعددی در آن دخیلند، یکی از ابعاد که همه ابعاد را تحت تاثیر قرار می‌دهد بعد فرهنگی است، برای مقابله با قاچاق کالا سازوکارهای متعددی وجود دارد که اعمال تعرفه‌های منطقی از مهم‌ترین آنها محسوب می‌شود، توجه به انواع خطررها در عرصه‌های مختلف در گرو توجه به ابعاد فرهنگی است؛ اسلام کلید معمای سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی روزگار ماست، مشروط بر اینکه تفسیرهای غیرعلمی و بینش‌های انحرافی را رها و تمام توجه را به منبع لایزال وحی الهی معطوف داریم، لازمه این امر دستیابی به معرفت صحیح از دین است؛ مبارزه با قاچاق کالا از طریق ممانعت از توسعه انسانی، بیشترین تاثیر منفی را بر بعد فرهنگی امنیت ملی و اقتصادی برجای می‌گذارد؛ در این مقاله با تکیه بر مبانی معرفت دینی ضمن بررسی بسترها و زمینه‌های شکل‌گیری مقولات فرهنگی با روش توصیفی — تحلیلی به تاثیر آن در مبارزه با قاچاق کالا با هدف کمک به سیاستگذاری و ساماندهی مرتبط با امر مبارزه با قاچاق مورد بررسی قرار می‌گیرد، اما باید توجه داشت که آنچه از دیدگاه ما می‌تواند شکوفایی جامعه را در پی داشته باشد تبیین مقولات فرهنگی بر اساس مبانی معرفت دینی است.

واژه‌های کلیدی: قاچاق کالا، معرفت دینی، مقوله فرهنگی، اقتصاد

مقدمه

قاچاق در لغت به معنی عملی است که بر خلاف قانون به صورت پنهانی انجام می‌شود. در عمل قاچاق قوانین و مقررات جاری نقض می‌شوند که بر این اساس قانونگذار، مرتکبین آن را مستحق مجازات می‌داند. در قانون مجازات مرتکبین قاچاق مصوب ۱۳۱۲/۱۲/۲۹، قانون امور گمرکی مصوب ۱۳۵۰/۰۳/۳۰ و قانون تعزیرات حکومتی مصوب ۱۳۷۴/۰۲/۱۲ با آنکه واژه قاچاق به دفعات مورد استفاده قانونگذار قرار گرفته؛ اما بدون آنکه تعریف مشخصی از آن ارائه شود، تنها به ذکر مصادیق و انواع مجازات‌های مربوطه اکتفا شده است و این خلاف روال معمول قانونگذاری است که در آن مقنن قبل از تعیین مجازات برای مرتکبین اعمال مجرمانه، ابتدا عمل مجرمانه را تعریف می‌کند. بدین ترتیب برای تعریف قاچاق باید به منابعی به غیر از قوانین و مقررات مربوطه رجوع کرد که در این زمینه با مطالعه تطبیقی فرهنگ‌نامه‌ها، نظرات کارشناسان و ملاحظه مصداق‌های قاچاق در قوانین داخلی تعریف زیر از قاچاق استنباط می‌گردد «هرگونه فرار از نظارت گمرکی یا انجام فعالیت ناقض قانون خاص محدود کننده» قاچاق نام دارد.

اگر بخواهیم تأثیر مقولات فرهنگی را در میزان قاچاق کالا مورد بررسی قرار دهیم و به ناچار رویکرد دینی را فراموش نکنیم می‌بایست شناخت کافی و بدون غرض از دین داشته باشیم پس لازم دانستیم بدانیم که معرفت‌شناسی دانشی است که شناخت‌های انسان را مورد بررسی قرار می‌دهد و انواع آن و درست و نادرست آنها و نیز معیار درستی و صحت آنها را بیان می‌کند. پیشینه مباحث معرفت‌شناسی به فیلسوفان پیش از سقراط می‌رسد. هرچند سقراط و ارسطو و افلاطون بودند که به طور گسترده مباحث مربوط به معرفت‌شناسی را در فلسفه خود مطرح کرده و در مقابل موج گسترده شکاکیت ایستادگی کردند. در طول تاریخ علم و دانش بشری و مسئله پرفراز و نشیب معرفت و شناخت، متفکرانی را مشاهده می‌کنیم که اولین زمزمه‌های

معرفت‌شناختی را سر داده‌اند. (حسینی بهشتی، ۱۳۷۹) معرفت دینی محصول فهم دین است، به عبارتی معرفت دینی ثمره تلاش فکری در حوزه دین است این نشان دهنده تفکیک بجا و صحیح میان دین و معرفت آن است، چرا که میان شیء و علم به آن تفاوت وجود دارد بر این اساس می‌توان گفت علم ما به کتاب و سنت و معرفت دینی که نتیجه برهان عقلی و تلاش فکری است، خود کتاب و سنت و عقل نیست؛ این سه از منابع معرفت دینی بشمار می‌آید و معرفت دینی چه مطابق با دین باشد و چه مطابق نباشد در هر صورت غیر از اصل دین است. از طرف دیگر بیانگر ارتباط میان دین و معرفت دینی است. امروزه بحث از معرفت‌شناسی علاوه بر حوزه دینی که فراگیر شده، در سطح عموم نیز مطرح می‌گردد، که یک سطح که مهم و ضروریست آشنایی با آن مقوله فرهنگی است. از طرفی با انجام کارهای فرهنگی وسیع، الگوی مصرف فعلی جامعه به سمت مصرف صحیح و تقاضای متعادل هدایت می‌شود. در این راه می‌توان از الگوهای مصرفی اسلام همچون صرفه‌جویی، قناعت، کمک به مستمندان و نیازمندان، عزت نفس و ... بهره برد. (ابراهیمیان، ۱۳۸۹) همچنین بیان دقیق و ساده اوضاع اقتصادی فعلی جامعه همچون کمبود درآمدهای ارزی غیر نفتی، تورم، بیکاری، بحران افزایش جمعیت و ... به مردم مفید و مؤثر است. در ارتباط بین قاچاق کالا و فرهنگ و مقولات فرهنگی می‌توان به صورت جد به مقوله دین و معرفت دینی و تأثیر بسزای آن بر هر دو مورد اشاره نمود. به این خاطر در ادامه ضمن تعاریف مقولات و مختصری از قاچاق به ارتباط آن دو یعنی فرهنگ و قاچاق خواهیم پرداخت.

قاچاق، اقتصاد، فرهنگ

قاچاق کالا تقریباً در تمام کشورهای جهان با شدت و ضعف متفاوت وجود دارد. گستردگی آن موجب فساد در سطح کلان اقتصاد و ریشه بسیاری از قانون‌شکنی‌ها و فساد اداری است. اصولاً هدف و انگیزه اصلی قاچاق سودآوری است و این هدف تمامی اصول اخلاقی را برای افراد قاچاقچی تحت الشعاع قرار می‌دهد. از طرف دیگر،

قاچاق کالا یکی از بهترین راه‌های ورود ابزارهای تهاجم فرهنگی به داخل کشور است. گستردگی مرزها و نیز وجود مبادی و شیوه‌های متنوع قاچاق، مقابله با این پدیده را دشوارتر ساخته است. به طور کلی قاچاق دارای دو بعد آشکار و پنهان است. پدیده قاچاق کالا در کشور ما، علاوه بر آثار سوء اقتصادی به عنوان یک چالش فرهنگی و اجتماعی حائز اهمیت است. به طور کلی بروز و پیدایش پدیده قاچاق در عرصه مبادلات کالایی عمدتاً ریشه در اعمال محدودیت‌های (تجاری و قانونی) دارد که توسط دولت‌ها بسته به مصالح کشور اعمال می‌شود. در ایران قاچاق جرم بوده و قانون مجازات اسلامی ایران، قاچاق را جرمی مشمول تعزیرات حکومتی می‌داند. در قوانین واردات و صادرات ایران، قاچاق کالا عبارت است از ورود و خروج کالاهای موضوع درآمد دولت (مجاز یا مشروط)، بدون پرداخت حقوق و عوارض گمرکی و همراه با عدم رعایت ضوابط کالاهای ممنوع (ممنوع قانونی و ممنوع توسط دولت) در قلمرو حاکمیت جمهوری اسلامی ایران، که طبق قانون نحوه اعمال تعزیرات حکومتی در خصوص قاچاق کالا و ارز جرم محسوب شده و برای آن مجازات تعیین شده است. (بیرامی، ۱۳۸۹)

قاچاق کالا تا سال‌های نه‌چندان دور به شکل‌های کنونی و به عنوان یک مسئله اصلی و امنیتی اقتصادی مطرح نبود اما تدریجاً با افزایش روزافزون آن و تسری به انواع کالاها و نیز تغییرات حاصل در سیاست‌های تجاری اقتصادی دولت رفته رفته به یک تهدید مبدل شد. قاچاق نیز مانند همه جرایم دیگر برخاسته از همه عوامل مختلف اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی و سیاسی است که به طور کلی رواج قاچاق و روند رو به رشد آن در نتیجه نارسایی‌های گوناگون به ویژه در حوضه اقتصاد و فرهنگ اقتصادی است و در واقع اقتصاد، فرهنگ و قاچاق بر یکدیگر آثار متقابل دارند طی سال‌های گذشته مسئله قاچاق در ایران بر سیستم تهیه و توزیع کالا سایه انداخته و تقاضای داخلی ناشی از کمبود یا مطلوب نبودن تولیدات داخل و منفعت بالای قاچاق از یک سو و

ناکارآمدی اقتصاد دولتی از طرف دیگر در کنار سایر عوامل به روند رو به رشد قاچاق دامن زده است. مجموعه فعالیت‌های فرهنگی و اقتصادی در بخش‌های تولیدی و خدماتی توسط شهروندانی که کوشش می‌کنند خارج از مقررات و چارچوب‌های تعیین شده برای اقتصاد رسمی، به منظور کسب درآمد بیشتر، نیازهای خود را تامین نمایند. (سلیمی فرد و همکاران، ۱۳۹۰)

قاچاق را می‌توان از نظر دامنه فعالیت‌ها به دو دسته تقسیم کرد:

قاچاق در تولید کالا: که در زمینه‌های فعالیت‌هایی انجام می‌شود که نیاز به اخذ

مجوزهای خاص یا پرداخت عوارض یا مالیات و یا ممنوعیت تولید دارند.

قاچاق در تجارت کالا: در بخش تجارت داخلی، در مورد کالاهایی مصداق دارد که

نیاز به مجوزهای خاص یا پرداخت مالیات و عوارض دارند و یا ممنوع هستند و در بخش‌های تجارت خارجی شامل صادرات، واردات کالا و خدمات می‌باشد. در این مقاله منظور از قاچاق، قاچاق کالا در بخش بازرگانی خارجی است.

رانت: ایجاد محدودیت بر روی کالاهای وارداتی در قالب وضع تعرفه و دادن

جواز واردات کالاهای خارجی به افراد خاص از جانب دولت یکی از ویژگی‌های بارز اقتصاد ایران بوده است. (ایروانی، ۱۳۹۰)

مسئولان وزارت بازرگانی، قاچاق کالا را در مبادی خروجی و ورودی کشور بالغ

بر ۲ میلیارد دلار برآورد کرده‌اند که نزدیک به ۱۰٪ درآمدهای ارزی کشور در سال‌های شکوفایی اقتصادی است.

اقتصاد غیررسمی یا اقتصاد پنهان، پدیده جدیدی نیست و سابقه تاریخی بسیار

دارد. توماس ویسکاوچ و وینچنز در کتاب اقتصاد غیررسمی، فعالیت‌های غیررسمی را به چهار دسته تقسیم می‌کند:

بخش خانوار: این بخش، کالا و خدماتی را تولید می‌کنند که خودش مصرف‌کننده

آن است، مانند خدمات خانم‌های خانه‌دار.

بخش‌های غیررسمی: شامل تولیدکننده‌های جزئی و کارکنان آنها، مانند کسبه و پیشه‌وران بدون کارگر و دیگر خدمات غیررسمی است. بارزترین آنها کسبه دوره‌گرد و کارگاه‌های کوچک بدون کارگر است.

بخش نامنظم: مانند فرار از مالیات، فرار از مقررات و تقلب در بیمه‌های اجتماعی که ماهیت غیرقانونی دارند.

بخش‌های غیرقانونی: فعالیت‌های این بخش خلاف قانون است و دزدی و اخاذی، تولید و فروش مواد افیونی و فحشا را شامل می‌شود. تفاوت آن با بخش نامنظم، در این است که بخش قبلی با وجود قانونی و مجاز بودن اصل تولید کالا و خدمات در نحوه تولید و توزیع آن کاری خلاف و غیرقانونی صورت می‌گیرد. بر این اساس سه معیار برای تشخیص اقتصاد غیررسمی از اقتصاد رسمی وجود دارد. مبادلات بازاری و غیربازاری، ماهیت قانونی و غیرقانونی تولید و توزیع، در این صورت قاچاق کالا، مترادف با بخش نامنظم خواهد بود.

سیاست‌های اقتصادی دولت به مجموعه اقدام‌ها و روش‌های عملی اطلاق می‌شود که دولت برای دستیابی به اهداف تاثیرگذار بر متغیرهای اقتصادی انجام می‌دهد قاچاق کالا در اجرای این سیاست‌ها اختلال ایجاد می‌کند و رقابت را برای صنایع داخلی سخت کرده و حتی آنان را بی‌رونق می‌سازد.

میان نرخ تعرفه و مقدار قاچاق رابطه مستقیم است با افزایش موانع تجاری مانند تعرفه، هزینه واردات رسمی بالا می‌رود که به دنبال آن انگیزه برای تجارت غیرقانونی که معاف از سیاست‌های محدودکننده تجاری است، افزایش می‌یابد در واقع تشدید هرگونه محدودیت تجاری، انگیزه قاچاق کالا را در کشور با هدف حداکثرسازی سود از طریق فرار از قوانین و مقررات تجاری یا پاسخگویی به تقاضای داخلی تقویت می‌نماید. نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد که نرخ جریمه و تعرفه از مهم‌ترین عوامل توضیح‌دهنده روند قاچاق بوده است. (مزدارانی، ۱۳۹۰)

در جای دیگر به این شکل بیان گشته است که قاچاق بخشی از اقتصاد غیر رسمی است که در آمارهای رسمی ثبت نمی‌شود و با هدف سودآوری از سوی عوامل تجارت غیرقانونی انجام می‌شود. قاچاق به دلیل ماهیت پنهان خود در آمارهای رسمی کشور ثبت نمی‌شود و بر این اساس وجود آن موجب پنهان ماندن بخشی از عملکرد اقتصاد کشور خواهد شد، این واقعیت می‌تواند کارکرد سیاست‌های تخصیصی و توزیعی دولت را در عمل با مشکلات جدی مواجه سازد. این در حالی است که با اطلاع از روند قاچاق یا حجم آن می‌توان در سایه اتخاذ راهکارهای مناسب، فعالیت‌های اقتصادی غی رسمی را به سمت فعالیت‌های اقتصادی رسمی ثبت شده در حساب‌های ملی هدایت کرد.

شهید مطهری اصولی را به عنوان اصول متعارف موضوعه قوانین و مقررات اقتصادی بیان می‌کند که عبارتند از:

۱) اقتصاد برای آن که موجب ازدیاد ثروت شود، باید متکامل باشد و حداکثر استفاده از عامل طبیعت و عامل انسانی را بنماید و راکد و ثابت نباشد، ۲) عدالت و مساوات رعایت گردد، ۳) در آن فردی، فرد دیگر را استثمار نکند، ۴) به آزادی افراد در انتخاب کار احترام گذاشته شود، ۵) آزادی افراد منحصر به اخلاق و معنویت بشر باشد.

شرایط حاکم بر محیط اقتصادی و نیز شرایط سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و جغرافیایی، ویژگی نهادها و محدودیت‌های رسمی موجود، مجموعه عواملی است که بستر تصمیم‌گیری آحاد جامعه را، در انتخاب فعالیت اقتصادی غیرقانونی قاچاق کالا، شکل می‌دهد؛ از وظایف و تکالیف مهم در اسلام اصلاح، ازدیاد اموال و پرهیز از تضییع (هدر دادن) سرمایه هاست. از طرف دیگر به کسانی که به تباه کردن اموال پردازند عناوینی چون مسرف، مبذر، مترف و خائن داده است و همگی را ظالم و مستحق عقوبت دانسته است. از طرف دیگر به سه امر استنماء اموال و استصلاح

دارایی و سرمایه تصریح کرده و آن را عین مروت دانسته و اعلام داشته است که هر کس مروت ندارد دین ندارد.

انواع ساختار در سازمان قاچاق

در شبکه‌های قاچاق کالا چهار نوع ساختار یا چهار سطح وجود دارد.

۱) **بازرگانی:** اولین گروه که قلب این نوع قاچاق محسوب می‌شوند دسته‌هایی از شهروندان یک کشور مقیم کشور دیگر هستند. آنها تأمین مالی بیشترین بخش از واردات کالاها را به عهده دارند، مانند افغانی‌های ساکن ایران

۲. **شرکت‌های حفاظتی:** دومین گروه شامل تعدادی از شرکت‌ها و گروه‌های نیمه قانونی یا غیرقانونی می‌شود آنها معمولاً از واردکنندگانی هستند که تمایل به دسترسی به بازارهای عمده فروشی و انبارهای عمده دارند.

۳. **واسطه‌ها:** واسطه‌ها عبور ارزان از مرز را برای کالاها از مرز به داخل کشور تأمین می‌کنند به این ترتیب، آنها با کالاهای قوی‌تر رقابت می‌کنند. قیمت کالاها بسیار رقابتی است، اما آنها نمی‌توانند با محموله‌های وارداتی از طریق کانال‌های قاچاق که مورد استفاده تجار است سازگار شوند.

۴. **بازارهای عمده فروشی:** توزیع کالاها در بازار محلی نیز محیط مناسبی برای ارتکاب جرم است. در اواسط دهه ۱۹۹۰، بازار عمده‌فروشی ایلیانتری به واردکنندگان امکان دسترسی به خرده‌فروشی‌های بلغاری و نیز خرده‌فروشان عربستان، مقدونیه، بوسنی و حتی کروات و آلبانی را داد. حتی پس از ثبات اقتصادی و گسترش فروشگاه‌های زنجیره‌ای چندملیتی پس از سال ۲۰۰۱، خرده‌فروشی خاکستری و تجارت عمده‌فروشی به حیات خود و فرار از مالیات ادامه دادند. (قاسمیه، ۱۳۸۹)

اهمیت رشد و شکوفایی اقتصادی از نظر قرآن

رشد اقتصادی از نظر قرآن چنان اهمیت دارد که خداوند آن را از نعمت‌های الهی برای یک جامعه برمی‌شمارد (سبأ، آیه ۱۵). این بدان معنا است که رشد اقتصادی عاملی مهم و تأثیرگذار در تعالی و تکامل معنوی بشر است و خداوند اقتصاد و رشد اقتصادی را بنیاد رشد و تعالی بشر در جنبه‌های دیگر برمی‌شمارد. از این رو رشد اقتصادی و بهره‌مندی بیشتر و بهتر از امور را به‌عنوان حسنات در کنار امور معنوی و اخروی یاد می‌کند و انسان متعادل را انسانی بر می‌شمارد که خواهان بهره‌مندی از رشد اقتصادی در کنار دیگر جنبه‌های بشری می‌باشد. (حمدی، ۱۳۷۸)

در اقتصادی که مدنظر قرآن است، سعی بر این است که با استفاده از سلاح پویایی اقتصاد، حاکمیت سیاسی دولت اسلامی در روابط با بیگانگان حفظ شود؛ زیرا در روابط خارجی بین دولت‌ها، مناسبات اقتصادی و سیاسی بسیار به هم پیوسته و درهم تنیده‌اند، هم‌اکنون وابستگی اقتصادی آنها به ابر قدرت‌ها است.

از این رو حفظ اعتبار و حیثیت اسلامی، دولت‌های اسلامی موظف هستند از هرگونه عملی که راه نفوذ کفار را برای تسلط بر مسلمانان می‌گشاید، خودداری کنند و پیشاپیش راه‌های نفوذی آنان را با تدبیر و سیاست ببندند و از آنجا که بزرگ‌ترین راه نفوذ آنان، تأمین نیازمندی‌های اقتصادی است، از این‌رو اعمال سیاست اقتصادی خودکفا و همیاری عموم اقشار در قطع وابستگی و بستن راه‌های نفوذی آنان، از مهم‌ترین مسئولیت‌های ملت اسلامی است.

مقوله فرهنگ و قاجاق کالا

قاجاق از جمله فعالیت‌هایی است که در اصطلاح به اقتصاد زیرزمینی منتسب می‌باشد منظور از اقتصاد زیرزمینی کلیه فعالیت‌هایی است که خارج از چارچوب قوانین و مقررات جاری صورت پذیرد. با گسترش و پیچیده‌تر شدن روابط تجاری و تنوع

تولیدات ماشینی، ترویج فرهنگ مصرفی، تسهیل امر حمل و نقل و گسترش روابط سیاسی اقتصادی پدیده قاچاق روز به روز پیچیده تر شده و زمینه ارتکاب آن افزایش یافت و این بلای اجتماعی گریبانگیر کشورها گردید. ظهور پدیده قاچاق و ارتکاب به آن کشورها را بر آن داشته تا مقرراتی جهت پیگیری و مبارزه با آن تدوین و به مرحله اجرا گذارند، مقولات فرهنگی در همه حوزه‌های اقتصادی و سیاسی دارای شاخص‌ها و مصداق‌های شفاف و قابل اندازه‌گیری است که به کمک آنها می‌توان تشخیص داد که نیت اصلی از عمل چیست. بدیهی است چنانچه این شاخص‌ها و مصداق‌ها مثبت و روبه جلو باشد، می‌توان ادعا کرد که به اصل و مفهوم فرهنگ به معنای واقعی عمل شده و چنانچه بهبودی مشاهده نشود و تأثیر مثبت و ملموسی در زندگی مردم بوجود نیاید در حد شعار باقی خواهد ماند. (سیف، ۱۳۸۵)

هدف والای فرهنگ در سطح کلان عدالت اجتماعی با تأکید بر رفاه عمومی است که این مهم با کاستن قاچاق کالا محقق خواهد شد. نگاهی به تاریخ نشان می‌دهد که هیچ نظامی سامان نیافته، مگر آنکه رشد فرهنگی، اقتصادی و آبادانی تمام بخش‌های آن از اهدافش بوده است. (جوادی آملی، ۱۳۷۸)

در فرهنگ برابری تمامی فعالیت‌ها، سیاست‌ها و نظارت و برنامه‌ریزی‌ها را نرخ رشد فرهنگی می‌دانند که این نرخ رشد باید رشدی متوازن و همگون به معنی پوشش دادن همه بخش‌های اقتصاد از قبیل صنعت، کشاورزی، خدمات و... باشد. چون رشد ناهمگون فرهنگ به این معنی که پیشرفت یک حوزه به بهای نادیده گرفتن و گاه نابودی حوزه دیگر باشد، دارای ارزش چندانی نیست. رشد فرهنگی بالا که افزایش دهنده رفاه، سطح زندگی و اعتماد به نفس و خودباوری مردم یک کشور است، می‌تواند تبلور تمام و کمال حماسه سازی باشد و ناگفته پیداست که اگر سطح فرهنگی بالا با مقولات متعدد شکوفا و مولد باشد به علت گستردگی حجم مبادلات با خارج منجر به الگو قراردادن کشور از سوی دیگران خواهد شد که این امر نیازمند حرکتی

حماسی در فرهنگ است. (صالحی امیری، ۱۳۸۶)

امیر مؤمنان حضرت علی (ع) به افراد و سازمان‌ها هشدار می‌دهد همه آینده‌ها نزدیک است، بدین گونه که همه آینده‌ها در یک چشم بر هم زدن از راه می‌رسند و اگر برای استقبال از آنها آماده نباشیم پشیمانی سودی نخواهد بخشید. در حوزه‌های فرهنگی با توجه به جهانی شدن فرهنگی، پیشرفت‌های تکنولوژیکی و تدوین برنامه استراتژیک برای شرایط گوناگون اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی سود جست. در راستای کسب موفقیت در میدان رقابت باید از نوعی برنامه‌ریزی بهره گرفت که آینده نگر و محیط‌گرا باشد به طوری که ضمن فرصت‌های پیش آمده به نحو شایسته استفاده نموده تا از تهدیدها پرهیز کند، که در این صورت با اجرای صحیح باعث موفقیت در میدان رقابت خواهد شد، متأسفانه در عرصه فرهنگ مدل خاصی مبنی بر تفکر با برنامه‌ریزی استراتژیک وجود ندارد. (بتولی، ۱۳۸۹)

کاهش تولید داخلی و بیکاری اصلی‌ترین اثرات مخرب قاچاق کالا بر روی اقتصاد کشور است و همچنین این پدیده‌ها فقر، فساد و معضلات اجتماعی را به دنبال خواهد داشت.

برنامه ریزی استراتژیک در حوزه های مختلف

برنامه امروزه کشورها به نحو فزاینده‌ای با اقتصاد جهانی ادغام شده‌اند که مشخصه آن گسترش جابجایی افراد، کالاها، سرمایه، اطلاعات و فناوری است. شگفت‌انگیز است که این ارتباط داخلی فرصت‌هایی را برای رشد اقتصادی رو به افزایش فراهم آورده و از طریق افزایش تجارت بین‌المللی باعث توسعه این کشور شده است، ولی جهانی شدن باعث به وجود آمدن چالش‌های امنیتی و اجتماعی و اقتصادی جدیدی گردیده که گمرکات باید با این چالش‌ها و تهدیدات کنار آیند. گمرکات باعث ایجاد تقابلی بین اقتصاد داخلی و در سطح گسترده‌تر، جهانی شده و دارای نقش اساسی در تسهیل

تجارت قانونی هستند و از طریق کاهش شیوه‌های تجاری غیرقانونی و ناعادلانه از اقتصاد و جامعه حمایت می‌کنند.

برنامه‌ریزی استراتژیک توجه رسمی به دوره آینده سازمان است. همه برنامه‌ریزی‌های استراتژیک حداقل با یکی از این سه سؤال کلیدی سروکار دارند:

چه کار کنیم؟ برای چه کسی کار کنیم؟ چگونه برتری یابیم؟

برنامه‌ریزی به عنوان فرآیندی جهت تعیین مقصد سازمان در چند سال قلمداد می‌شود، یکی از مصادیق این برنامه‌ریزی برای سازمان‌های فرهنگی است.

بعد فرهنگی جهانی شدن یکی از مهم‌ترین ابعاد آن است، اصولاً فرآیند جهانی شدن دارای ویژگی‌های فرهنگی است. فرآیند دگرگون‌ساز عظیم دوران ما را که با جهانی شدن توصیف می‌شود نمی‌توان به درستی فهمید مگر آنکه آنها را با واژگان مفهومی فرهنگ دریابیم. به همین سان، این دگرگونی‌ها بافت تجربه فرهنگی را تغییر می‌دهند و در واقع بر درک ما از مفهوم در دنیای مدرن تأثیر می‌گذارند. فرهنگ برای جهانی شدن و جهانی شدن برای فرهنگ دارای اهمیت است.

به عقیده کاستلز نیز ماهیت جهانی که در حال شکل‌گیری است اولاً و اساساً ماهیتی فرهنگی است. حاملان فرهنگ علی‌الاصول می‌توانند بالاترین سهم و نقش را در تحولات آتی ایفا کنند. (کاستلز، ۱۳۸۸)

تمام انسان‌ها بر اساس فطرت خود، خواهان عدالت هستند، حتی نظام آفرینش، نظام عدل است که اجرای آن از وظایف متولیان و مجریان است، و حکومت‌ها باید به کمک مردم بستر آن را فراهم آورند تا همه از فواید آن بهره‌مند شوند و هر جا این اصل به خطر افتد، عدالت از دست می‌رود و باعث ایجاد فاصله طبقاتی در میان مردم شده و امنیت و همبستگی اجتماعی را به خطر می‌اندازد.

عوامل، پیامد و راهکارهای اجتماعی و فرهنگی قاچاق کالا

تجارت پنهان و بعضاً آشکار قاچاق کالا زیان‌های فراوانی از نظر اقتصادی، فرهنگی و

... به کشور وارد می‌کند. تجمل‌گرایی، جذابیت کالای خارجی، ارتباطات ماهواره‌ای و ترویج فرهنگ بیگانه، تبلیغات وسیع، تغییر الگوی مصرف، جوابگو نبودن تولیدات داخلی و ... باعث شده میل و اشتیاق مردم به کالای وارداتی زیاد شود و سوداگران اقتصادی که حرفه قاچاق را آسان و کم‌هزینه می‌بینند تمام سرمایه‌های خود را در این راه به کار می‌بندند که همانند سارقان زودتر به امیال نفسانی خود برسند و چرخ اقتصاد کشور را از حرکت بازدارند، امروز هر مشکل و آشفتگی که در کشور به آن انگشت می‌گذاریم موضوع قاچاق کالا منتهی می‌شود و آنچنان آثارش پیچیده و زیانبار است که تمام برنامه‌ریزی اقتصادی و فرهنگی را با شکست روبرو می‌کند.

هر کشوری بسته به موقعیت جغرافیایی، وضعیت اقتصادی و فرهنگی و حتی سیاسی و مذهبی دارای علل مختلفی در پیدایش قاچاق است، امنیت اجتماعی به عنوان یکی از مقدماتی‌ترین مفاهیم آرامش مطرح است و در مقابل آن ناامنی مزاحم علیه رشد اجتماعی است و همچنین کالاهایی که تحت عنوان ترانزیت به کشور وارد می‌شوند اما هیچ وقت از کشور خارج نمی‌شوند، کم‌توجهی به هویت ملی و مذهبی که ساده زیستی را ترویج می‌کند و رشد فرهنگ مصرف کالاهای خارجی به علت تولید نامطلوب برخی از تولیدکنندگان داخلی عواملی‌اند که به صورت قاچاق بروز می‌کند.

تضعیف انباشت کالا و سرانجام ورشکستگی صنایع داخلی کوچک و بزرگ، ضعیف شدن اعتقادات دینی، مذهبی و فرهنگی به علت ترویج فرهنگ مصرف خارجی، از بین بردن فرصت‌های شغلی به جهت غیرمولد بودن قاچاق، توسعه قانون‌شکنی و تسری آن به همه امور کشور، از بین رفتن هویت ملی و پذیرش محض ایده بیگانگان، اختلاف طبقاتی به جهت تجمل‌گرایی و فخرفروشی، از بین رفتن بنیان خانوادگی، گریز سرمایه قابل بازده، اختلال در بازار و چند نرخ کردن کالا، کاهش اقتدار دولت گسترش فرهنگ تجمل‌گرایی و کاهش امنیت عمومی جزء پیامدهای

فرهنگی تأثیرپذیر از قاچاق کالا است.

ابعاد منفی قاچاق کالا را می توان از زوایای متفاوتی مورد بررسی قرار داد، قاچاق کالا از بُعد سیاسی، یک نقطه منفی در کشورها تلقی می گردد، از بُعد اجتماعی قاچاق کالا باعث برهم خوردن تعادل اجتماعی و درآمدی در میان اقشار جامعه شده و به وجودآورنده یک طبقه ثروتمند، در جامعه است. از بُعد اقتصادی نیز قاچاق کالا ضربات سنگینی به اقتصاد جامعه وارد می آورد. قاچاق کالا به طور غیرمستقیم می تواند بر سرمایه گذاری ملی کشور تأثیر منفی داشته باشد. با ورود کالاهای قاچاق (با قیمت پایین) تولید ملی ضربه خورده و تقاضا برای محصولات تولید داخل کاهش یافته و به دنبال خود کاهش سودآوری و درنهایت کاهش سرمایه گذاری در بخش تولید داخلی را موجب می گردد. کاهش سرمایه گذاری نیز باعث کاهش اشتغال گردیده، نرخ بیکاری را افزایش خواهد داد. با افزایش بیکاری بحران های اجتماعی و تبعات ناشی از آن نیز افزایش بیکاری بحران های اجتماعی و تبعات ناشی از آن نیز افزایش خواهد یافت. در واقع، با افزایش قاچاق کالا بحران های اجتماعی افزایش یافته در نهایت امنیت ملی به خطر می افتد. (سیف، ۱۳۸۵)

از جمله راهکارهای فرهنگی برای کاهش قاچاق کالا می توان مشارکت مردم به این شکل که برخی کالاهای ارزان و فاقد هرگونه شناسه بهداشتی اند و قاچاق بودن آن به راحتی قابل تشخیص است را نخرند و همچنین ارتقاء فرهنگ مصرف جامعه را ذکر کرد.

بسیاری از کالاهایی که به صورت قاچاق وارد کشور می شود کالاهای مصرفی بوده و عمدتاً جزو کالاهای اساسی و مورد نیاز مصرف کننده نبوده بلکه قاچاقچیان سودجو با تبلیغات و ایجاد نیاز کاذب در مصرف کننده به مصرف این کالاها در داخل کشور دامن می زنند. ضمن اینکه این کالاها اکثراً از کیفیت پایین و عدم استانداردهای لازم به دلیل عدم نظارت مراجع قانونی برخوردار هستند. لذا بایستی برای ارتقاء مصرف

کالاهای تولید داخل فرهنگ‌سازی نمود و از طرفی تولیدکنندگان باید بر اساس نیازها و نوع کیفیت مورد نظر مصرف‌کننده اقدام به تولید کالا کنند. امروزه استکبار جهانی بر مصرف‌گرایی که یک امر تهاجمی است تبلیغ می‌کند و ضرورت دارد تا به فرهنگ‌سازی رسانه‌ها استفاده از کالای داخلی ترویج شود. تشویق و ترغیب استفاده از کالاهای تولید داخل، تبلیغ مطلوب تلاش‌های تولیدکنندگان، معرفی و شناسایی آنها به مردم به ویژه توسط رسانه ملی، استفاده از کارشناسان، مسئولان و مدیران برای بیان مزایای استفاده از تولیدات داخلی و مضرات استفاده از کالاهای خارجی در رسانه‌ها به‌خصوص صدا و سیما نیز از جمله راهکارهای مبارزه با قاچاق کالا می‌باشد.

علاوه بر آن راهکارهای ذیل در زمینه اقتصاد پیشنهاد می‌شود:

— طرح مالیات بر ارزش افزوده در جلوگیری از مفاسد اقتصادی و قاچاق کالا کار ساز است.

— اعمال هدفمند، برنامه‌ریزی شده و محدود نرخ حقوق و عوارض گمرکی

— بازنگری در سیاست ایجاد بازارچه‌های مرزی به عنوان مغزی برای قاچاق کالاهای تجاری

— آزادسازی واردات کالاها در چارچوب بازار بورس و ارز واریز نامه‌ای

— رفع موانع بروکراسی فراروی توسعه اقتصادی و جذب سرمایه‌های داخلی و خارجی

— توجه به افزایش رفاه مصرف‌کنندگان

— اصلاح سیستم اعطای یارانه‌ها

— شناسنامه‌دار کردن کالاهای وارداتی

— ایجاد سیستم ارزیابی جهت سنجش کار دستگاه‌ها

— افزایش ریسک قاچاق با هدف کاهش صرفه قاچاق

یکی از دشواری‌های مبارزه با قاچاق کالا در جوامع، انتخاب شیوه‌های مناسب فرهنگی مبارزه با آن است که نیازمند برنامه‌ریزی صحیح و بسیار دقیق است. پیشگیری یا کاهش قاچاق کالا نیازمند یک حرکت و جنبش ملی است و تعیین الگوی مصرف مناسب و ترویج آن در سطح جامعه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و اصولاً آموزش و فرهنگ‌سازی یکی از عوامل بسیار مؤثر در کاهش هر گونه فساد است و در واقع آماده کردن مردم برای مبارزه با قاچاق کالا و ارز و مصرف کالاهای داخلی و کاهش تقاضای کالاهای خارجی در سایه‌ی آموزش و فرهنگ‌سازی امکان‌پذیر خواهد بود. نخبگان علمی، فرهنگی و اجتماعی و دینی به ویژه مراجع عظام تقلید، ائمه محترم جمعه و جماعات، روحانیون و مبلغین به دلیل ایفای نقش هدایتی و الگوسازی برای جامعه اسلامی و تربیت نیروهای فکری و تأثیرگذار در عرصه‌های مختلف جامعه، جایگاه ویژه‌ای در فرهنگ‌سازی برای اقشار مختلف مردم دارند و بدین سبب هرگونه سرمایه‌گذاری فرهنگی در این بخش، تأثیر قابل توجهی بر رفتارهای جامعه خواهد داشت. نداشتن برداشت عمیقی از فرهنگ و فعالیت فرهنگی، جدی نگرفتن انقلاب و اصلاح فرهنگی جامعه، پرداختن به توسعه کمی محصولات فرهنگی بدون محاسبه جدی تأثیرات فرهنگی آن، نپرداختن به تغییر ساختارهای فرهنگی و روش‌های مدیریت فرهنگ، نداشتن تصویر روشن و نظام مند از عوامل و اهداف فرهنگی، مشخص نبودن میزان نقش‌آفرینی لازم دولت، نهادهای مردمی و نهاد خانواده در امر فرهنگ و ده‌ها ضرورت عینی از این قبیل، گواه اهمیت و ضرورت دستیابی به الگوی مطلوب پویایی فرهنگی برای ساماندهی و تعالی فرهنگی جامعه در جهت رفیع و یا کاهش قاچاق کالا است که می‌تواند تا حد زیادی در مبارزه با قاچاق شیوه‌ای مطلوب و مثمر ثمر باشد. احساس می‌شود که این مهم به وسیله ایجاد انگیزه در مردم و فرهنگ‌سازی که البته زمانبر نیز هست، کار شود.

نگاهی اجمالی به آنچه که عرض شد این حقیقت را آشکار می‌سازد که حل معضل

قاچاق کالا نیاز به برنامه‌ریزی، سیاست‌گذاری، اهتمام و اعتقاد همه دولت مردان به امر مبارزه را می‌طلبد امید آن است که با کمک تمامی خدمتگزاران صدیق به نظام مقدس جمهوری اسلامی و ملت شریف ایران بزودی این سایه شوم از کشور عزیزمان محو شود، به امید آنروز

منابع

۱. قرآن کریم، ترجمه آیت‌الله مکارم شیرازی (دامت برکاته)
۲. نهج البلاغه، ترجمه دکتر جعفر شهیدی
۳. ابراهیمی دینانی، غلامحسین. قواعد کلی فلسفی. تهران: مؤسسه مطالعاتی و تحقیقاتی فرهنگی
۴. ابراهیمیان، سیدحسین. معرفت‌شناسی از دیدگاه برخی از فلاسفه اسلامی و غربی. قم: مؤسسه بوستان کتاب، چاپ سوم ۱۳۸۹.
۵. ابریشمی حمید، مهرآوا محسن، هیبتی نازلی؛ بررسی واکنش متقارن اقتصاد زیرزمینی به تغییرات مالیات، مجله تحقیقات اقتصادی، شماره ۷۹، تابستان ۸۶.
۶. احمدی میانجی، علی، مالکیت خصوصی در اسلام، تهران، نشر دادگستر، چاپ دوم، ۱۳۸۱.
۷. احمدی، عبدا، قاجاق کالا یا تجارت جرم (از پیشگیری تا جرم)، فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم شماره ۵، ۱۳۸۶.
۸. آفازاده علیرضا، قاجاق کالا، انتشارات آریان.
۹. ایروانی، محمدرضا، بررسی عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر نگرش مردم شهر اصفهان نسبت به قاچاق کالا، فصلنامه پلیس شهر، ۱۳۹۰.
۱۰. باقری گرمارودی، اقتصاد زیرزمینی، تخمین و آثار آن بر کسری بودجه و سرمایه‌گذاری بخش خصوصی طی سال‌های ۱۳۷۴-۱۳۵۰، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۷۷.
۱۱. بتولی، سیدحسین، متن سخنرانی رئیس پیس آگاهی ناجا، مجموعه مقالات اولین همایش علمی تخصصی قاچاق کالا، ۱۳۸۹.
۱۲. بحرانی، میثم بن علی، قواعد المرام فی علم الکلام. قم، مکتبه آیه الله مرعشی، ۱۳۹۸ق.
۱۳. بختیاری محمد عزیز و حسامی فاضل، درآمدی بر نظریه‌های اجتماعی دین، مباحث مقدماتی، قم: مؤسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی (ره)، چاپ اول، ۱۳۸۲ش.
۱۴. بیرامی، موسی، بررسی قاچاق کالا، علل، پیامدها و راهکارها در استان کردستان،

- مجموعه مقالات اولین همایش علمی تخصصی قاچاق کالا، ۱۳۸۹.
۱۵. تاجیک، محمدرضا، نگاهی به مسائل امنیتی ایران، انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران، ۱۳۸۰.
۱۶. جوادی آملی، عبدالله، شریعت در آینه معرفت. قم: مرکز نشر اسراء، چاپ دوم، ۱۳۷۸ ش.
۱۷. جوینی، عبدالملک، الارشاد قواطع الادله فی اصول الاعتقاد. بیروت، دارالمکتبه العلمیه، چاپ اول، ۱۹۹۵ م.
۱۸. حسین‌زاده، محمد، درآمدی بر معرفت‌شناسی و مبانی معرفت دینی، قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ره)، ۱۳۹۱.
۱۹. حسین‌زاده، محمد، معرفت لازم و کافی در دین، قم: مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ره)، ۱۳۸۷.
۲۰. حسینی بهشتی، سیدعلیرضا، «تعدد فرهنگی»، فصلنامه مطالعات ملی، سال دوم، زمستان ۱۳۷۹.
۲۱. حمدی، مجید، دین علیه ایمان، تهران: کویر، چاپ اول، ۱۳۷۸ ش.
۲۲. روشن‌دل، جلیل، امنیت ملی و نظام بین‌المللی، انتشارات سمت، تهران، ۱۳۷۴.
۲۳. سلیمی‌فرد، خداکریم؛ حسینی، سید یعقوب و مغدانی، رضا، راهبردهای رویارویی با قاچاق کالا ارایه مدلی برای سیاستگذاری در زمینه قاچاق کالا، مجموعه مقالات منتخب همایش ملی قاچاق کالا، بوشهر، ۱۳۸۸.
۲۴. سیف، الله‌مراد، خلاصه گزارش طرح پژوهشی «بررسی پدیده قاچاق کالا در ایران»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، شماره مسلسل ۷۸۴۱.
۲۵. شاکرین، حمیدرضا، مبانی و پیش‌انگاره‌های فهم دین، پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۹۰.
۲۶. شکیبایی، علیرضا و صادقی، حسین، مدل‌سازی اقتصاد زیرزمینی با روش منطق فازی، مجله تحقیقات اقتصادی، شماره ۶۲، بهار و تابستان ۸۲.
۲۷. صالحی امیری، سیدرضا، مفاهیم و نظریه‌های فرهنگی، انتشارات ققنوس، ۱۳۸۶.

۲۸. طاهری کردی، حبیب‌الله، شناخت‌شناسی، قم: مؤسسه در راه حق، چاپ اول، مرداد ۱۳۶۱.
۲۹. طوسی، خواجه نصیر، تخلص المحصل، بیروت، دار الاضواء، چاپ دوم، ۱۳۷۵ ش.
۳۰. طوسی، علاء‌الدین، تهافت الفلاسفه، بیروت، دارالفکر البنانی، ۱۹۹۳ م.
۳۱. علی‌تبار فیروزجایی، رمضان، فهم دین: مبانی کلامی برابند و برون‌داد. سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ اندیشه اسلامی، ۱۳۹۰.
۳۲. علی‌زمانی، امیرعباس، علم عقلانیت و دین، قم: دانشگاه قم، ۱۳۸۳ ش.
۳۳. الغزالی محمد ابی حامد اقتصاد فی الاعتقاد شرح و تحقیق و تعلیق انصاف رمضان دمشق، بیروت: دار قتیبه ۲۰۰۳ م ۱۳۸۲.
۳۴. غزالی، محمد، الاقتصاد فی الاعتقاد، بیروت، دارالهلال، چاپ اول، ۱۹۹۳ م.
۳۵. غزالی، محمد، شک و شناخت، المنقذ من الظلال، ترجمه‌ی: صادق آدینه بند، انتشارات امیرکبیر، چاپ دوم، ۱۳۶۲ ش.
۳۶. قرشی، سیدمجتبی، صلاحیت‌های قانونی دادگاه‌های انقلاب اسلامی، سیدمجتبی قرشی، انتشارات مدین.
۳۷. کاستلز، مانوئل، عصر اطلاعات: قدرت هویت، ترجمه حسین چاوشیان، تهران: طرح نو، ۱۳۸۰.
۳۸. لگنهاوزن، محمد، سیاحت اندیشه در سپهر دین، گروهی از مترجمان، قم: انتشارات مؤسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی، ۱۳۸۴ ش.
۳۹. لنگرودی جعفر، قاجاق، موسسه تحقیقات تدبیر اقتصاد ترمینولوژی حقوق، انتشارات گنج دانش.
۴۰. الله بداشتی، علی، توحید و صفات الهی (درسنامه کلام تخصصی)، قم: دانشگاه قم، ۱۳۹۰.
۴۱. مایکل پیترسون {و دیگران} عقل و اعتقاد دینی، ترجمه‌ی: احمد نراقی و ابراهیم سلطانی، تهران: انتشارات طرح نو، چاپ چهارم، ۱۳۸۳ ش.

۴۲. مرتضوی قهی، علی، قاچاق بین‌المللی مواد مخدر و حقوق بین‌الملل، نشر دبیرخانه ستاد مبارزه با مواد مخدر، ۱۳۸۲.
۴۳. مزدارانی، هادی، بررسی تهدیدات امنیتی، منطقه‌ای و بین‌المللی، انتشارات پلیس بین‌الملل ناجا، ۱۳۹۰.
۴۴. مطهری، مرتضی، بررسی اجمالی مبانی اقتصاد اسلامی، انتشارات حکمت، چاپ اول، ۱۴۰۳ ه. ق.
۴۵. مک کواری، تفکر دینی در قرن بیستم، ترجمه: بهزاد سالکی، تهران: امیر کبیر، ۱۳۷۸.
۴۶. ناصرزاده، هوشنگ، مجموعه کامل قوانین و مقررات کیفری و جزائی، انتشارات خورشید، تهران ۸۰.
۴۷. نیکتین، پ، مبانی علم اقتصاد، ترجمه ناصر زرافشان، ص «ج»، و ماتریالیسم تاریخی ریال پ. رویان، بحث تولید.
۴۸. یزدانیان، علیرضا، حقوق مدنی، قلمرو مسئولیت مدنی، تهران، نشر ادبستان، چاپ اول، ۱۳۷۹.
۴۹. پایان‌نامه گردشگری و بزهکاری، حسین موسی‌زاده عباسی، ۱۳۸۱.
۵۰. پایان‌نامه نقش مردان و نیروی انتظامی در توسعه جهانگردی و ایران‌گردی، مصطفی فیروزفر، دانشگاه پلیس ۷۴.

۵۱. WWW.ISCANEWS.IR
 ۵۲. WWW.kanune - iraiha. De
 ۵۳. WWW.Zohre-az.blogspot.com